

LÄNSSTYRELSEN
BLEKINGE LÄN

L1072

Riksantikvarieämbetet och
Statens historiska museer
Ink. 1992-01-27
Dnr. 708

BESLUT

om byggnadsminnesförklaring

F.d. sjukhusbyggnad, byggnad
784, stg 113 på Sturholmen i
Karlskrona

92.03.27 Bj
Lagabekken

aa

KP

HSB Fastigheter i Karlskrona HB

**Byggnadsminnesförklaring av f d sjukhusbyggnad,
byggnad 784, stg 113, STUMHOLMEN i Karlskrona
kommun, Blekinge län**

Beslut

Länstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap 1 § lagen om kulturminnen m m (SFS 1988:950) f.d. sjukhusbyggnad, byggnad 784, stg 113, på Stumholmen i Karlskrona kommun för byggnadsminne. Avgränsningen på byggnadsminnet har markerats på bif karta.

Föreskrifter

Länstyrelsen meddelar enligt 3 kap 2 § samma lag följande skyddsföreskrifter:

1. Byggnaden får ej flyttas eller rivas, ej heller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras. (Den tillbyggda baracken i öster ingår ej i byggnadsminnet.)
2. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och färger, på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
3. Invändiga ändringsarbeten skall i övrigt föregås av antikvarisk dokumentation av ytskikt, färgsättning och konstruktionsdetaljer.

Länstyrelsen lämnar på begäran råd och anvisningar i fråga om underhåll av byggnaderna.

Enligt 3 kap 21 § lagen om kulturminnen m m gäller beslutet om byggnadsminnesförklaring omedelbart även om det överklagas.

Om fråga uppkommer om att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsföreskrifterna skall ansökan om tillstånd

härtill inges till länsstyrelsen som enligt 3 kap 14 § lagen om kulturminnen m m får lämna tillstånd till ändring om det finns särskilda skäl.

Redogörelse för ärendet m m.

Stumholmen inom Karlskrona örlogsbas är av riksintresse för kulturmiljövården. I enlighet med bestämmelserna i lagen om hushållning med naturresurser m m (NRL) skall därmed Stumholmen skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada kulturmiljön.

Riksantikvarieämbetet har inför statens försäljning av fastigheten utarbetat förslag till skyddsföreskrifter.

I samband med överlåtelse av Stumholmen till Karlskrona kommun och därefter till HSB Fastigheter i Karlskrona HB kommer länsstyrelsen att avgöra vilka av Stumholmens kulturhistoriskt synnerligen märkliga byggnader som skall förklaras som byggnadsminnen.

Riksantikvarieämbetet och länsmuséet har tillstyrkt byggnadsminnesförklaring av och skyddsföreskrifter för sjukhusbyggnaden. Karlskrona kommun har i bytesavtal med FortF förbundit sig att medverka till byggnadsminnesförklaring. Förslag till skyddsföreskrifter har delgivits kommunen i skrivelse 1991-06-11.

Ni har i skrivelse till länsstyrelsen, daterad 1991-07-10, inte erinrat mot föreslagna skyddsföreskrifter.

Motivering

Laboratorieholmen med epidemisjukhuset

Laboratoreholmen nämns första gången vid namn 1699 och var då tänkt som en del i det planerade befästningsverket. På planer från denna tid inordnas de tre öarna Stumholmen, Kungshall och Laboratorieholmen fullständigt i bastionsystemet. Laboratorieholmen kom aldrig att bli den del av befästningsverket som planerades. På en karta över Stumholmen från 1752, upprättad av bromästaren och löjtnant-medikusen I G Steuer finns i stället fyra byggnader markerade - tre större och en mindre grupperade efter tre parallella linjer. Bromästaren Steuer stod bakom flera av dåtidens nybyggen, bl a ritade han kaseren vid Bastion Aurora och Corps de Gardet (722) på Stumholmen.

De tidigaste arkivalierna över Laboratorieholmens bebyggelse som visar utformningen mer i detalj består av en ortogonal fasadritning mot väster från 1757, visande gavlarna till tre av de fyra byggnaderna sammanbundna av en mur.

Fyrvärks laboratorie holmen

Sekundärkällor anger att verksamheten på Laboratorieholmen skulle vara knuten till kruttillverkning. Namnet

som sådant kan sägas stödja detta. På "Charta öfwer Carlskrona" från 1797 anges dessutom holmen som "Fyrvärks laboriatori holmen". Dessutom berättar en skildring av den stora stadsbranden 1790 att "på Laboratoriehologen (nuvarande Epidemiholmen) låg dessutom 50 centner krut i en lokal, som inte var brandfri".

Ytterligare uppgifter som kan bekräfta uppgifterna om kruttillverkning finns i en samling ritningar från 1781, då flera uppmätningar av flottans byggnader i Karlskrona utfördes. I denna samling ingår "Planritning af husen på Laboratoriehologen". Ritningen visar den ovan beskrivna husgruppen, sammanbyggda i norr av en mur. I väster ligger de två husen A och B. Hus A benämns "Wärk och rifhusett" och B beskrivs som "Smälthuset". Hus C bestäms till "Förrådshuset", hus D "Brandtygshuset". "Wärck- och rifhuset" kan möjligen antyda om tillverkning av krut. Huset B - "Smälthuset" - har på ritningen dessutom ett påtagligt välutvecklat uppvärmningsarrangemang bestående av - tycks det - tre eldstäder grupperade i den nästen kvadratiska byggnadens mitt.

Flera primärkällor definierar användningen av byggnaderna på Laboratoriehologen till "Rustkammare". I Sydkustens Marinkommandos liggare skrivs "Begagnades fordon till rustkammaren för sjöartillerikåren". I Hults "Beskrifning Öfwer Hus och Byggnader på Kungl. Skeppsvarvet, ..." anges att "På Laboratoriehologen finns Fyra hus inredde till rustkamrar, äro af sten och täckte med tegel. En uppbördsbod, af sparre och bräder med brädtak".

Epedimisjukhusholmen

På Hults karta från 1820 uppges stenhusen på Laboratoriehologen ännu användas till Rustkammare. Men i 1852-års författningssamling för flottan skriver J W Gynther: "Rustkamrarne på Laboratoriehologen, nu mera apterade till Cholerajukhus". I SÖrlB:s byggnadsavdelnings liggare närmar vi oss en exakt datering för funktionsförändringen - byggnaderna på Laboratoriehologen "Begagnades fordom till rustkammare för sjöartillerikåren. Förändrades 1831 till cholerajukhus".

Uppgiften är anmärkningsvärd eftersom koleran kom till Sverige och Göteborg först 1834. När Laboratoriehologens byggnader 1831 byggdes om till "Cholerajukhus" hade den smittsamma sjukdomen ännu inte nått Sverige. Emellertid fanns den sedan 1829 i Ryssland, där den spreds vidare till Polen och Tyskland. Överföringen hade skett i samband med militära sammanstötningar och 1831 nådde underrettelserna Sverige att koleran fått fäste i Europa.

På Skeppsholmen i Stockholm uppges att man omedelbart ordnade så att byggnader ställdes klara för att "om epidemien nådde huvudstaden, kunna upplåtas åt de sjuka". Det finns all anledning att lita till uppgifterna om att ombyggnaderna på Laboratoriehologen skedde 1831. Vad som ansågs vara en stora fara för flottan i Stock-

holm, betraktades säkert med lika stora fasa i Karlskrona.

Att förändra Laboratorieholmen till "Epidemisjukhusholmen" krävde endast mindre arrangemang. Under de första 40 åren användes byggnadsbeståndet utan några större omändringar. Husen B, C och D inreddes till sjuksalar. Huset A (784), som ännu finns kvar, inreddes med en sjuksal samt rum för läkare och annan personal. Först 1875 utökades byggnadsbeståndet med Kokhuset (786), som också inrymde rum för kokerska och uppbördsman. Det vitputsade tegelhuset som fortfarande finns kvar, placeras mellan husen A/B och C och bildade på så vis fond för en liten platsbildning, öppen mot väster. Samma år byggdes också de fyra äldre husen till. Till en av långsidorna på respektive hus fogades träverandor. På de längre husen kom dessa att fungera som en slags korridor utanför de befintliga sjuksalarna, vilka sinsemellan inte hade någon förbindelse. Förstugorna försågs också med dass. Dessutom sänktes taken på det norra och södra huset.

Epidemisjukhusholmen hade nu antagit formen av en liten välordnad sjukhusanläggning. I det lilla formatet hade situationsplanen med de nya tillskotten givits en viss monumentalitet. Mellan husen hade små symmetriska planteringar anlagts. Troligen tillkom dessa samtidigt med tillbyggnaderna och det nya Kokhuset. Axialiteten i anläggningen på den större av gårdsplanerna ges mening först med Kokhuset i fonden. Likaså var den smala planteringen mellan sjukrumslängorna helt anpassad till det kvarvarande utrymmet som bildades efter träverandans tillkomst.

Ännu från mitten av 1900-talet var Laboratorieholmen skild från Stumholmen. Innan utfyllnader nådde fram till holmen skedde kommunikationen med båt eller broar av olika slag. Under 1800-talet och en bit in på 1900-talet ledde en träbro ut till holmen. Sedan 1853 flankerades denna av två badhusanläggningar på stolpvirke. Dessa bägge revs 1893 respektive 1909. 1893 uppfördes i stället ett större, kvadratisk badhus, uppfört på stolpar i vattnet med ett donjonliknande torn i mitten. Badhuset nåddes via en brygga ansluten i 90° vinkel till Stumholmsbron. Anläggningen revs 1940.

Badhuset var en del i det hygieniska programmet för sjukhuset. För att ytterligare minska risken för smittspridning uppfördes 1889 dessutom ett "Desinfektionshus" (788) norr om gamla hus A (784), med likrum och förbränningsugn. Huset uppfördes i tegel med en kraftig tidstypisk gråstenssocken murad med tunna fogar och små toleranser. Desinfektionshuset med sin fyrkantiga tegel-skorsten står fortfarande kvar, nu med sänkt tak och delvis klätt med brun locklistpanel.

Sjukhusanläggningen rymde också mindre småhus av kompletterande slag - vedbod, utedass och hönshus. Norr om Desinfektionshuset fanns sedan 1908 en likbod av res-

Mot bakgrund av det anförda finner länsstyrelsen f.d. sjukhusbyggnaden på Stumholmen vara en synnerligen märklig byggnad som motiverar byggnadsminnesförklaring.

Överklagande:

Detta beslut kan överklagas hos kammarrätten, se bilaga 1.

I detta beslut har deltagit länsantikvarie Leifh Stenholm, beslutande, länsassessor Mikael Sarge, länsarkitekt Georg Vass samt byråsekreterare Mitzi Mattsson, föredragande.

Leifh Stenholm

Mitzi Mattsson
Mitzi Mattsson

Bilagor:

- Bilaga 1. Hur man överklagar
- Bilaga 2. Utdrag ur grundkarta
- Bilaga 3. Utdrag ur ek karta för Trossö
- Bilaga 4. Kop av foto

Kopia av beslut + bilaga 2,3,4 och 5 till:

Riksantikvarieämbetet + Bil 1. Delgivningskvitto
HSB Karlskrona, Att: Sune Andersson, Högbergsgatan,
371 34 Karlskrona
Blekinge läns museum
Blekinge Östra lantmäteridistrikt
Registret
Plan- och bostadsenheten
Länsantikvarien 2 ex
Akten

Inskrivningsmyndigheten vid Karlskrona Tingsrätt med lagakraft
Byggnadsnämnden i Karlskrona med lagakraft
Riksantikvarieämbetet med lagakraft

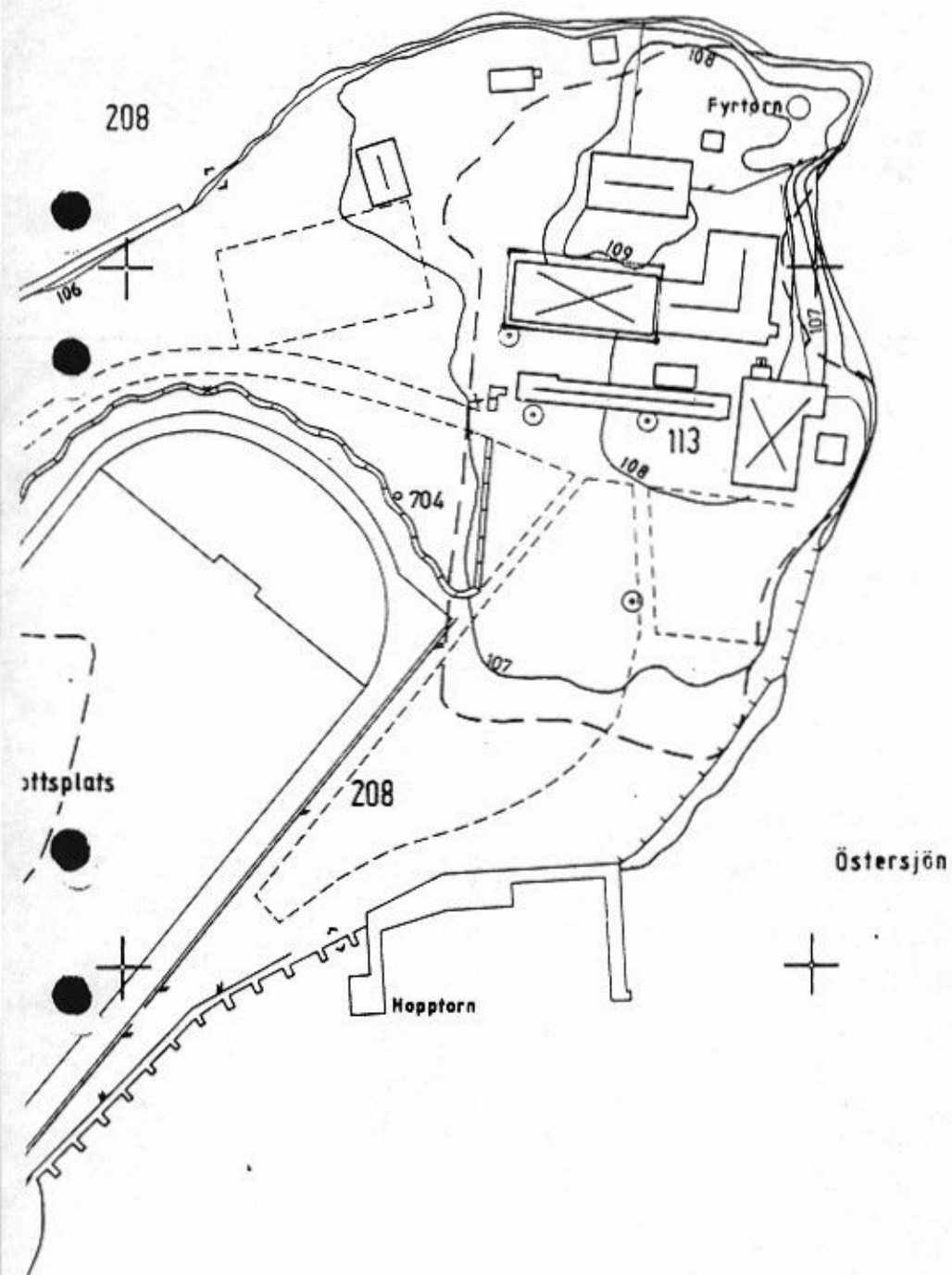
Kopia för kännedom till:

Landshövdingen
Länsrådet

Bilaga 2.

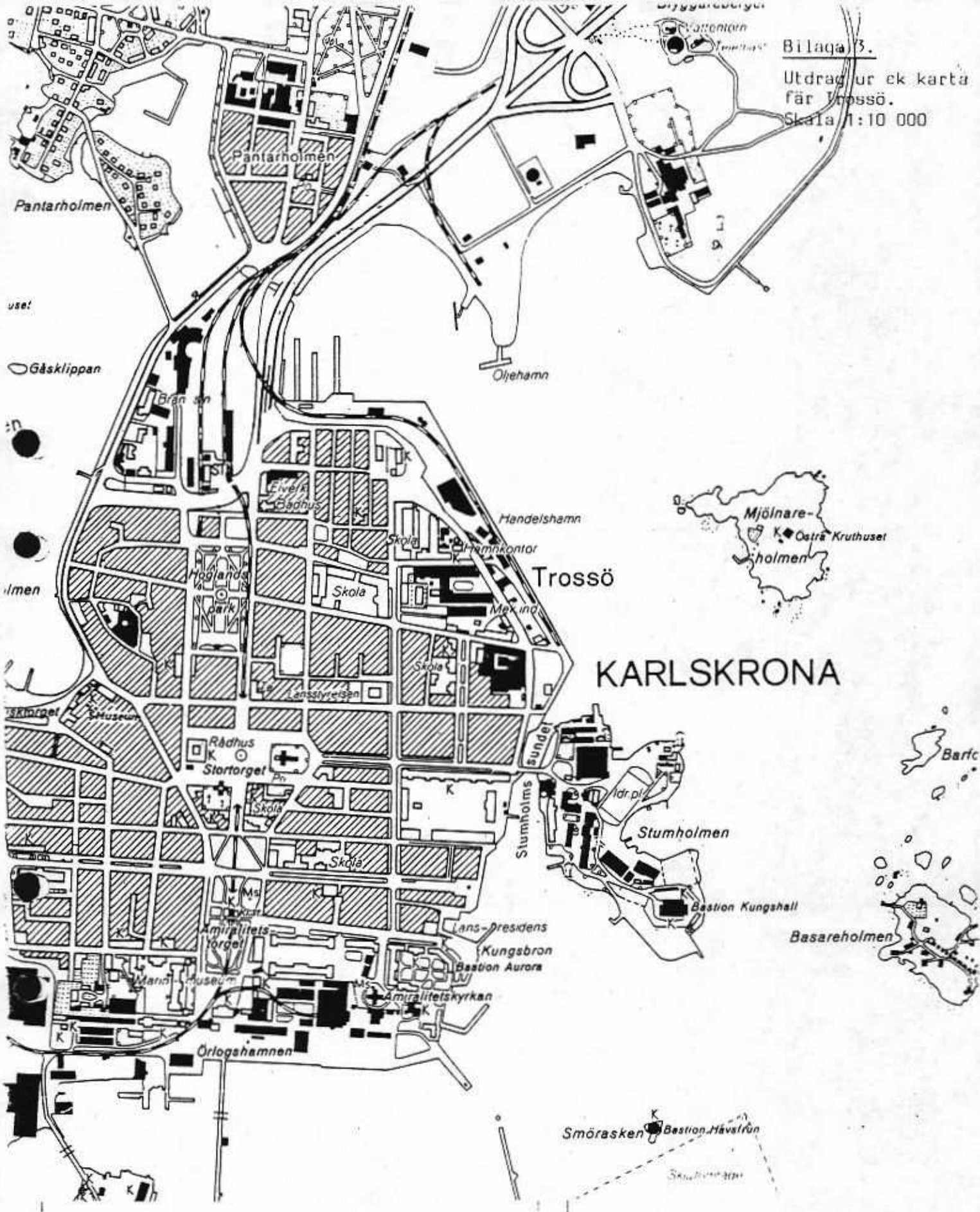
Utdrag ur grundkart

Skala 1:1 000

Xe5

KARLSKRONA K N
KARLSKRONA D A

41 Tjörkö
03547

Skalan 1:10000

500 400 300 200 100 0

500

Höjdkurvornas ekvidistans 5 meter

1 cm = 100 m på marken

